

УДК 336.76 (477)

Танчак Я.А.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування
Львівського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

Поліщак В.І.
студентка
Львівського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сутність ринку фінансових послуг в Україні, вплив фінансового ринку на якість та специфіку послуг фінансових установ, перспективи розвитку фінансових послуг у банківському секторі, інвестиційному, страховому та фондовому ринках. Оцінено проблеми функціонування фінансових послуг на сучасному етапі.

Ключові слова: ринок фінансових послуг, банківська система, страхові послуги, факторинг, інвестиційний ринок.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены сущность рынка финансовых услуг в Украине, влияние финансового рынка на качество и специфику услуг финансовых учреждений, перспективы развития финансовых услуг в банковском секторе, инвестиционном, страховом и фондовом рынках. Оценены проблемы функционирования финансовых услуг на современном этапе.

Ключевые слова: рынок финансовых услуг, банковская система, страховые услуги, факторинг, инвестиционный рынок.

ANNOTATION

The article deals with the essence of the financial services market in Ukraine. Influence of the financial market on the quality and specifics of services of financial institutions. Prospects for the development of financial services in the banking sector, investment, insurance and stock markets. Assessment of the problems of functioning of financial services at the present stage.

Key words: financial services market, banking system, insurance services, factoring, investment market.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із важливих сегментів фінансового ринку країни є ринок фінансових послуг (РФП), на якому відбувається обмін фінансовими ресурсами між суб'єктами ринку, надання кредиту та мобілізація капіталу.

Ринок фінансових послуг є одним із механізмів забезпечення конкурентоспроможності економіки країни, оскільки розподіл фінансових ресурсів на цьому ринку відбувається на конкурентній основі, що дає змогу спрямувати інвестиційні потоки у найбільш привабливі сегменти економіки і тим самим сприяти економічному зростанню.

Саме тому зміцнення ринку фінансових послуг України потребує дослідження сучасного стану його розвитку, виявлення проблем і своєчасності визначення основних напрямів його розвитку, що в сукупності впливає на ефективність функціонування економіки країни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблеми формування українського ринку фінансових послуг досліджували такі провідні вітчизняні науковці, як В. Корнєєв, Г. Багратян, О. Сохацька, І. Кравченко, О. Кириченко, А. Ковальчук, С. Науменкова та ін.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою цієї статті є аналіз ситуації щодо діяльності ринку фінансових послуг України в умовах сучасних економічних реалій, а також перспектив його розвитку в подальшому.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні на ринку фінансових послуг склалася низка тенденцій і напрямів розвитку, що суттєво впливають на якість і специфіку послуг фінансових установ. До них, зокрема, можна віднести домінування банківського сектору над усіма іншими на фінансовому ринку. Так, фінансовий ринок України розвивається за європейською моделлю [1, с. 30–33]. Глобалізація світових економічних процесів та її вплив на фінансовий сектор також суттєво позначаються на тенденціях, що панують у фінансовому секторі економіки. Похідними від цього є процеси злиття й поглинання українських фінансових установ іноземними корпораціями, групами компаній, холдингами і т. п. [6, с. 20–22].

Загальну оцінку фінансових інститутів на досліджуваному ринку в кількісному виразі подано в табл. 1.

Як бачимо, найбільше скорочення відбулося в банківському секторі, однак, зважаючи на це, банківські установи все ж залишаються найактивнішими і найрозвинутішими суб'єктами фінансового ринку.

Варто сказати, що у зв'язку з процесами глобалізації на міждержавному рівні приймаються угоди про універсалізацію вимог до діяльності фінансових інституцій, посилюється вплив транснаціональних фінансових корпорацій, збільшуються обсяги транскордонного переміщення капіталів.

Важливою закономірністю розвитку сучасного фінансового ринку стала тенденція до універ-

сальності та комплексності фінансових послуг клієнтам. Зі зростанням фінансової освіченості населення зростає зацікавленість у послугах небанківських фінансових установ [1, с. 30–33].

Проблема українського ринку фінансових послуг полягає у відсутності в нього фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційного попиту з боку реального сектору економіки. Відповідно, вирішення цієї проблеми передбачає створення умов, які б давали змогу додатково залучити внутрішні фінансові ресурси, зокрема заощадження населення та «тіньовий капітал», до інвестиційної діяльності, а також створити привабливі умови для іноземних інвесторів. Отже, залишається проблема мобілізації ресурсів.

Хто може здійснювати мобілізацію фінансових ресурсів і що цьому перешкоджає? Перше, це банки. Однак банків в Україні занадто багато, тому фінансові ресурси є досить розпорощеними. Крім того, значна частина коштів нині перебуває в безготівковій формі, обслуговуючи «тіньовий» капітал, а також у формі заощаджень населення поза банками.

По-друге, акумулюванням та інвестуванням фінансового капіталу займаються різноманітні учасники фондового ринку: інвестиційні компанії та фонди, трастові компанії (довірчі товариства). Вагомими учасниками фондового ринку

можуть бути пенсійні фонди. У розвинутих країнах ці заклади останнім часом відіграють усе вагомішу роль в інвестиційній діяльності, акумулюючи значні кошти та інвестуючи їх переважно в акції приватних компаній. Банки також є потенційними гравцями на ринку цінних паперів, оскільки останні є привабливим джерелом забезпечення ліквідності [2, с. 47–49].

Однак усе це є справедливим за умов розвинутого фондового ринку, якого ми в Україні, на жаль, поки що не маємо. Загальну картину розвитку та сучасного стану фондового ринку України подано на рис. 1.

Як бачимо з рисунку, з кожним роком усі показники розвитку фондового ринку погіршуються. Слабкість фондового ринку України виражається у:

- недостатній ліквідності фондового ринку;
- переважанні державних цінних паперів;
- недостатній прозорості діяльності емітентів та професійних учасників ринку;
- нерозвиненості правової бази, неадекватності її сучасним вимогам діяльності на ринку фінансових послуг;
- низькому технологічному рівні функціонування ринкової інфраструктури;
- низькому рівні корпоративної культури;
- недостатній обізнаності переважної частини населення з питань фондового ринку.

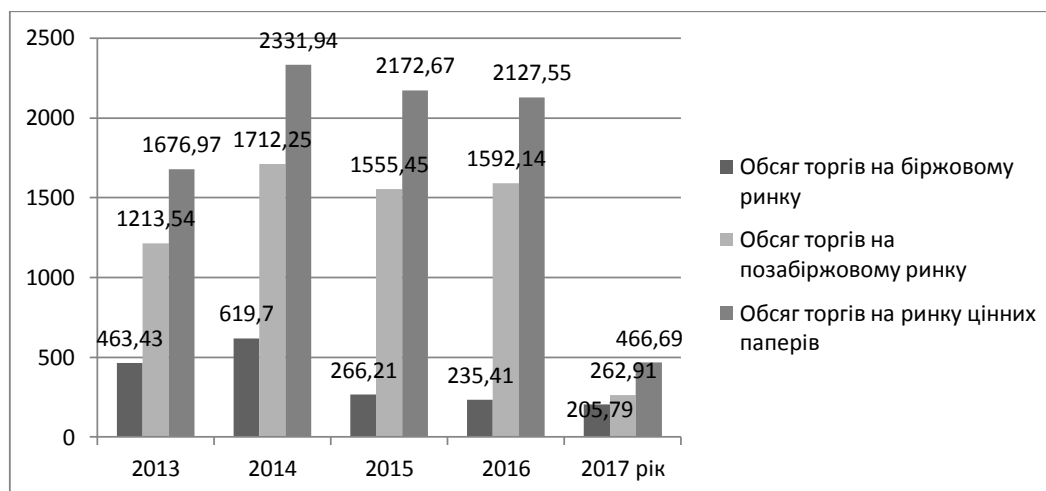

Рис. 1. Обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2013–2017 рр., млрд. грн.

Джерело: складено авторами за даними [11]

Таблиця 1

Зміна кількості фінансових установ на ринку фінансових послуг України за останній період

Фінансові установи	Період		
	2013 р.	2015 р.	2017 р.
Банки	176	163	96
Страхові компанії	403	361	294
Кредитні спілки	624	588	378
Ломбарди	479	482	415
Недержавні пенсійні фонди	81	72	64
Адміністратори НПФ	28	23	22

Джерело: складено авторами за даними [9]

Аналізуючи фінансовий ринок України, вітчизняні аналітики влучно зазначають, що «у нас фінансовий ринок замість того, щоб твердо стояти на двох ногах (банківській і фондовій), вийшов одноногим із «фондовою милицею». Швидко не побіжеш» [4, с. 63–72; 7, с. 4–13]. Банківська система є найбільш конкурентоспроможною ланкою фінансового сектору економіки України і, відповідно, у ході проведення низки заходів щодо підвищення якості її функціонування зможе ефективно діяти в умовах подальшої лібералізації зовнішньоекономічних відносин.

Зауважимо, що декілька років тому банківська система України ефективно розвивалася та мала всі перспективи на досягнення успіху і світове визнання. Однак 2014–2015 рр. стали для неї переломним. Це була найважча фінансова криза для банків. Єдиний державний регулятор – НБУ не в змозі був проводити ефективну політику управління, і в один момент банки втратили довіру серед українців. А це, своєю чергою, позначилося на діяльності банків [5, с. 22]. Так, із кожним роком їх кількість суттєво зменшується (табл. 2).

Станом на 01 січня 2017 р. ліцензію Національного банку України мали 96 банківських установ (у т. ч. 38 банків з іноземним капіталом). Із початку 2016 р. кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 21 од. Загалом із початку 2014 р. внаслідок погіршення платоспроможності до 82 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію [5, с. 220].

До конкретних шляхів розвитку банківського сектору України можна віднести:

- створення сучасного банківського законодавства з орієнтацією на законодавство Європейського Союзу та сучасну міжнародну практику;

- перехід банківської системи на систему обліку, що базується на Міжнародних стандартах фінансової звітності;

- створення національної платіжної системи на основі передових комп'ютерних технологій;

- створення й постійне вдосконалення системи банківського нагляду.

Серед небанківських фінансових посередників найбільш розвиненими є страхові компанії. Зокрема, сьогодні стрімко розвивається страхування життя. Загальну оцінку ринку страхування життя подано в табл. 3.

Однак існує низка проблем, які гальмують розвиток страхового ринку в Україні та не забезпечують розкриття його потенціалу для зростання економіки, зокрема:

- низька зацікавленість у страхуванні через невисоку платоспроможність населення;

- нерозвиненість страхування життя та медичного страхування;

- недостатня капіталізація та низька ліквідність страховиків;

- низька інвестиційна активність страхових компаній;

- недовіра до страховиків;

- вузька мережа страхових посередників тощо.

Відкритим залишається питання щодо створення сприятливих умов для ефективного розвитку недержавних пенсійних фондів (НПФ), оскільки новим законодавством встановлено досить жорсткий режим регулювання їхньої діяльності та актуальною є проблема наближення послуг НПФ до населення України [8].

Особливої уваги заслуговує розвиток таких фінансових послуг, як лізинг і факторинг. Головними проблемами на ринку лізингових послуг є:

Таблиця 2

Аналіз діяльності банків України за 2016–2018 рр.

Показники	Період		
	2016	2017	2018
Кількість банків	117	96	82
Активи	1,254,385	1,212,812	1,301,560
Пасиви	1,254,385	1,212,812	1,301,560
Рентабельність активів, %	-5,46	0,33	1,54
Рентабельність капіталу, %	-51,91	3,33	12,78

Джерело: складено авторами за даними [10]

Таблиця 3

Аналіз розвитку ринку страхування життя

Показники	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість страхових компаній	62	58	52	45	36
Валові страхові платежі, млн. грн.	1015,2	977,3	939,9	1314,7	1245,1
Валові страхові виплати, млн. грн.	56,8	89,7	282,4	198,0	265,9
Кількість укладених договорів, тис. од.	702,0	120,0	447,2	506,7	201,2

Джерело: складено авторами за даними [9]

– неформованість на загальнодержавному рівні політики щодо перспектив розвитку лізингу;

– невизначеність податкових пільг для лізингових компаній;

– занадто висока вартість кредитів комерційних банків, короткостроковий період кредитування.

Основний чинник, який гальмує розвиток факторингу в Україні, – недостатньо підготовлена законодавча база. Крім того, в Україні функціонує лише близько 25 компаній, які безпосередньо надають факторингові послуги [8].

На жаль, у зародковому стані залишаються інвестиційні фонди. До основних причин їх відставання у розвитку можна віднести:

– відсутність середнього класу, готового віддати свої заощадження в управління інвестиційним фондам;

– слабку розвиненість фондового ринку.

Ці ж причини стримують розвиток і фінансових компаній.

Зважаючи на вищенаведене, найбільш актуальними проблемами РФП є:

– відсутність фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційного попиту з боку реального сектору економіки;

– непрозорість фондового сегменту РФП, адже сьогодні більшість операцій із купівлі-продажу цінних паперів (більше 90%) відбуваються поза біржами; оскільки за таких умов неможливо забезпечити потенційних учасників ринку цінних паперів необхідною інформацією, то порушуються умови чесної конкуренції;

– нерозвиненість законодавчої бази, зокрема з питань захисту прав інвесторів та емітентів, що ускладнює залучення інвестицій і вихід наших інвесторів на зарубіжні ринки;

– відсутність узгодженого законодавства та ефективних принципів регулювання і нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ, що є однією із серйозних проблем розвитку фінансового сектору в цілому [3, с. 43–45].

Для вирішення цих проблем і формування досконалого вітчизняного фінансового ринку, який згодом стане повноцінним учасником світової фінансової системи, необхідно:

– вдосконалити правову базу для усунення асиметричного розвитку серед представників фінансового посередництва з посиленням конкуренції, поміж яких створюватимуться передумови для подальшого розвитку ринку фінансових послуг;

– сприяти регіональній збалансованості ринку фінансових послуг;

– затвердити чітку концепцію інтеграції України у світовий економічний простір;

– посилити чинники стабілізації фінансової системи через усунення наслідків фінансово-економічної кризи в Україні, яка спричинила роздробленість посередників на ринку фінансових послуг і потребує, як наслідок, укрупнення капіталів фінансових інститутів;

– створити фінансово потужний та конкурентоспроможний банківський сектор;

– формувати державну підтримку для фінансових посередників та інститутів, оскільки з них і починається стабілізація фінансової системи країни [4, с. 63–72].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, сучасний етап розвитку фінансового ринку та його складників є вкрай складним, динамічним та важкопрогнозованим. Однак саме такий період є найбільш сприятливим для впровадження інноваційних, а часом і радикальних мір щодо реформування всього фінансового ринку. Цілком зрозуміло, що на фінансовому ринку необхідно впроваджувати кардинально нові фінансові інструменти та методи управління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беленький П., Другов О. Розвиток системи фінансових посередників України в умовах посилення глобалізаційних процесів. Вісник НБУ. 2009. № 12. С. 30–33.
2. Лазепка В. Інвестиційні банки. Банківська справа. 2010. № 6. С. 47–49.
3. Лисенко Ж.П. Фінансовий ринок України – стан, тренди та напрями розвитку. Ефективна економіка. 2014. № 6. С. 43–45.
4. Лютий І., Дрозд Н. Вплив держави на ринок фінансового капіталу України. Фінанси України. 2010. № 8. С. 63–72.
5. Танчак Я.А. Сучасний стан та реалії банківської системи України / Я. А. Танчак. Бізнес Інформ. 2017. № 8(475). С. 219–225.
6. Фурман В. Перспективи створення альянсів страхових компаній і банків в Україні. Вісник НБУ. 2012. № 4. С. 20–22.
7. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання. Економіка України. 2011. № 2. С. 4–13.
8. Фандеева Н.В. Основні проблеми розвитку ринку фінансових послуг України. Економічні науки. URL: http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/22976.doc.htm.
9. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua>.
10. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua>.
11. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.

REFERENCES:

1. Bielenkyi P. (2009), «Rozvytok systemy finansovykh poserednykh Ukrainy v umovakh posylennia hlobalizatsiinykh protsesiv», Visnyk NBU, no.12, pp. 30-33.
2. Lazepka V. (2010), «Investytsiini banky», Bankivska sprava, no.6, pp.47-49.
3. Lysenko Zh. P. (2014), «Finansovyi rynok Ukrainy – stan, trendy ta napriamy rozvytku», Efektyvna ekonomika, no.6, pp.43-45.
4. Liutyi I. (2010), «Vplyv derzhavy na rynek finansovoho kapitalu Ukrainy», Finansy Ukrainy, no.8, pp.63-72.
5. Tanchak Ya. A. (2017), «Suchasnyi stan ta realii bankivskoi systemy Ukrainy», Mizhnarodnyi naukovyi ekonomichnyi zhurnal «Biznes inform», no.8 (475), pp.219-225.

6. Furman V. (2012), «Perspektyvy stvorennia aliانسiv strakho-
vykh kompanii i bankiv v Ukraini», Visnyk NBU, no.4, pp.20–22.
7. Chukhno A. (2011), «Suchasna finansovo-ekonomichna kryza:
pryroda, shliakhy i metody yii podolannia», Ekonomika Ukrainy,
no.2, pp.4–13.
8. Fandieieva N.V. «Osnovni problemy rozvytku rynku fi-
nansovykh posluh Ukrainy», Ekonomichni nauky [Online]: [http://
www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/22976.doc.htm](http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/22976.doc.htm)
9. Ofitsiyni sait Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne
rehuliuvannia u sferi ryнкiv finansovykh posluh [Elektronnyi re-
surs]. – Rezhym dostupu: <https://www.nfp.gov.ua>
10. Ofitsiyni sait Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fon-
dovoho rynku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:
<https://www.nssmc.gov.ua>
11. Ofitsiyni sait Natsionalnogo banku Ukrainy [Elektronnyi re-
surs]. – Rezhym dostupu: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>

Tanchak Ya.A.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Finance, Banking and Insurance,
Lviv Educational-Scientific Institute,
State Higher Educational Institution "Banking University"*

Polishchak V.I.

*Student,
Lviv Educational-Scientific Institute,
State Higher Educational Institution "Banking University"*

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE FINANCIAL MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article deals with the essence of the financial services market in Ukraine. Influence of the financial market on the quality and specifics of services of financial institutions. Prospects for the development of financial services in the banking sector, investment, insurance, and stock markets. Assessment of the problems of functioning of financial services at the present stage.

The financial services market is one of the mechanisms for ensuring the competitiveness of the country's economy, as the distribution of financial resources in this market takes place on a competitive basis, which allows directing investment flows into the most attractive segments of the economy and thereby contributing to economic growth.

The problems of forming the Ukrainian financial services market were studied by such leading Ukrainian scientists as V. Korneev, G. Bagratyan, O. Sokhatska, I. Kravchenko, O. Kirichenko, A. Kovalchuk, S. Naumenkov, and others.

The purpose of this article is to analyse the situation regarding the activity of the financial services market of Ukraine in the conditions of modern economic realities, as well as prospects for its further development.

Today in the financial services market, there has been a series of trends that significantly affect the quality and specifics of financial institutions' services. These include, in particular, the dominance of the banking sector over all others in the financial market. Thus, the financial market of Ukraine is developing according to the European model. The globalization of global economic processes and its impact on the financial sector also have a significant impact on the trends prevailing in the financial sector of the economy. Derivatives from this are the processes of mergers and acquisitions of Ukrainian financial institutions by foreign corporations, groups of companies, holdings, etc.

An important regularity of the development of the modern financial market has been the tendency towards versatility and complexity of financial services to clients. As financial education grows, interest in services of non-bank financial institutions grows.

The problem of the Ukrainian financial services market lies in the fact that it does not have the financial resources to provide investment demand from the real sector of the economy. Accordingly, the solution to this problem is to create conditions that would allow additional internal financial resources, in particular, population savings and shadow capital for investment activity, as well as create attractive conditions for foreign investors. Hence, the problem of resource mobilization remains.

To solve these problems and to form a perfect domestic financial market, which will eventually become a full member of the world financial system, it is necessary:

- improve the legal framework for eliminating asymmetric development among financial intermediation representatives with increased competition, which will create the preconditions for further development of the financial services market;
- promote a regional balance of financial services market;
- approve a clear concept of Ukraine's integration into the world economic space;
- strengthen the factors of stabilization of the financial system by eliminating the consequences of the financial and economic crisis in Ukraine, which has led to the fragmentation of intermediaries in the financial services market and, as a consequence, requires the consolidation of the capital of financial institutions.

Consequently, the current stage of development of the financial market and its components is extremely complex, dynamic, and difficult to predict. However, it is precisely this period that is most conducive to introducing innovative, and sometimes even radical measures for the reform of the entire financial market. It is clear that financial markets need to introduce radically new financial instruments and management methods.